

דעת היום / פרופ' זאב תדמור

הדרך ל"ישראל 2028" עוברת במערכת ההשכלה הגבוהה

עו לרמה של 10-15 אוניברסיטאות המחקר הטובות בעולם, והשאר ימשיכו להיות אוניברסיטאות מחקר טובות. לשם כך, ראשית יש להגדיל משמעותית את ההקצבות הלאומיות למחקר תחרותי; שנית, יש לשנות את מודל התקצוב של ות"ת, כך שבהדרגה, מרב הקצבות המחקר המוסדיות יופנו לקרנות מחקר תחרותיות, ובכך לחוקרים עצמם. הרפורמה השנייה הגדולה הנחוצה היא זניחת המבנה הבינארי הנוכחי, הכולל 7 אוניברסיטאות ו-58 מכללות, והקמת מערכת השכלה גבוהה חלופית, הבנויה ממספר רבדים וממגוון מוסדות. מערכת ההשכלה הגבוהה המוצעת צריכה להיות פתוחה וידידותית לסטודנטים, שתאפשר מעבר קל מרובד למשנהו, ויונהג בה שכר לימוד הוגן ועם תמיכה בחלשים.

כדי שמדינת ישראל תשיג את היעדים של החזון הכלכלי-חברתי של "ישראל 2028", תצטרך מערכת ההשכלה הגבוהה - הכלי המרכזי להשגת יעדים אלה - לגדול מ-250 אלף סטודנטים היום ל-650 אלף סטודנטים בעוד 20 שנה. לצורך כך, יצטרך משרד האוצר להוסיף ב-20 השנים הבאות 10 מיליארד שקל לבסיס התקציב למערכת החינוך וההשכלה. חזון "ישראל 2028" גובש במשך שנתיים ע"י צוות בראשות אלי הורביץ, ובהנהגת דוד ברודט. הצוות כלל 60 חוקרים, מחציתם ממוסד שמואל נאמן בטכניון. היעד שהוצב באסטרטגיה הוא הכפלת התמ"ג לנפש, כך שכל מגזרי החברה הישראלית ייהנו מהשגשוג, ולא רק מיעוט. כלומר, השגת היעדים הכלכליים מותנית בהשגת יעדים חברתיים, ובהם צמצום אי-השוויון בין עשירים לעניים ובין המרכז לפריפריה.

מסקנות 2028 מצביעות על כך, שהשגת היעדים הללו, מותנית בין השאר בשיפור הפריזון בתעשייה המסורתית ובשירותים, בהגדלת אחוז ההשתתפות בשוק העבודה, ובמינוף מוד"פ מדעי-טכנולוגי לקידום תעשיות עתידיות. המפתח להשגת כל אלה הוא הרחבה ורפורמה של מערכת ההשכלה הגבוהה.

בשנות ה-90 פרצה ישראל לחזית ההייטק העולמית, המבוססת בעיקר על טכנולוגיות מחשבים מידע ותקשורת (ICT), שמקורן במערכת הביטחון. תעשייה זאת, שהיא יזמית, נועזת, חרשנית ונמצאת בחזית הטכנולוגיה העולמית, הפכה לקטר של המשק, והביאה פירות אדירים למדינה. אבל גל החדשנות הטכנולוגית הבא יתבסס לא על ICT, אלא על ביולוגיה מולקולרית, ננו-מדעי-טכנולוגיה, חומרים חדשים, אנרגיות חלופיות, טכנולוגיות סביבה וכדומה. לפיכך, גל החדשנות העתידי לא יבצע ממערכת הביטחון, אלא ממעבדות המחקר של האוניברסיטאות.

אולם, משאבי המחקר העומדים לרשות האוניברסיטאות רלוונטיות מדי, וגם אלה מחולקים באופן שוויוני מדי. ישראל אינה יכולה לקיים 7 אוניברסיטאות מחקר עלית מהשורה הראשונה - לא מבחינת משאבי המחקר וגם לא מבחינת משאבי אנוש. אבל היא זקוקה לאוניברסיטאות כאלה. לכן, אין ברירה, ויש להפעיל מדיניות חדשה בחלוקת המשאבים, שתביא לכך ששתיים-שלוש אוניברסיטאות יגי

יש לזנוח את המבנה הבינארי הנוכחי הכולל 7 אוניברסיטאות ו-58 מכללות ולהקים מערכת השכלה גבוהה חלופית, הבנויה ממספר רבדים וממגוון מוסדות

לכסוף, קידום הרפורמות הללו דורש שינוי מבני וניהולי. אי אפשר לנהל מערכת השכלה כזאת באופן ריכוזי, כפי שהאוצר מנהל ישירות ובאמצעות ות"ת. יש לבזר את המערכת ולהוריד סמכויות נרחבות למוסדות, כגון: פתיחת פקולטות, מחלקות ומסלולי לימוד, קביעת שכר הסגל האקדמי (שצריך להיות דיפרנציאלי), חופש לקביעת שכר הלימוד (במגבלות מסוימות), מתן חופש למוסדות לקבוע את מבנה הממשל שלהם ועוד. במילים אחרות, יש לתת לנשיאים ולהנהלות, בנוסף לאחריות כוללת, גם סמכויות מתאימות. התערבות הממשל צריכה להתבטא רק בהיקף ובמדיניות מימון של ההוראה לתואר ראשון, בהקצבה למחקר תחרותי, ובבקרת איכות. ●

הכותב הוא יו"ר מוסד שמואל נאמן למחקר מתקדם במדע ובטכנולוגיה בטכניון, נשיא הטכניון לשעבר וחבר מנהיגות ועידת ישראל לעסקים

צילום: חיה ברקמן